

УДК 316.444

DOI <https://doi.org/10.30970/PPS.2023.48.24>

МІГРАЦІЙНА КРИЗА ЯК СКЛАДОВА РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Тетяна Букіна

*Первомайський навчально-науковий інститут
Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова,
кафедра соціальних та загальнотехнічних дисциплін
вул. Одеська, 107, 55200, м. Первомайськ, Україна*

Наталія Зленко

*Навчально-науковий інститут культури та мистецтв
Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка,
кафедра музикознавства та культурології
вул. Роменська, 87, 40002, м. Суми, Україна*

У статті висвітлюються особливості міграційної кризи в рамках російсько-української війни. Міграційна криза, спричинена російсько-українською війною, виявилася найбільшою кризою біженців у Європі з 1940-х років минулого століття. Виявлено, що міграційна криза має наслідки для національного законодавства в країнах, що приймають біженців з України, оскільки передбачає внесення відповідних змін. Встановлено, що понад 13 мільйонів людей, майже третина довоєнного населення України, стали біженцями після повномасштабного вторгнення, з яких понад 5 мільйонів стали внутрішньо переміщеними особами. Структура української міграції в період російсько-української війни показала, що 87% мігрантів становили жінки з дітьми та 65% – жінки працездатного віку від 18 до 59 років. Друге місце за кількістю українців займає Польща, де вже проживає близько 1,3 мільйона українців (як натуралізованих громадян, так і тимчасових трудових мігрантів), яка прийняла понад 1,6 мільйона біженців з України. Повномасштабне вторгнення в Україну 24 лютого 2022 року стало викликом не лише для української держави, а й для країн ЄС, тому 21 березня 2022 року Європейська комісія прийняла нові зміни щодо врегулювання імплементації Директиви про тимчасовий захист у зв'язку з масовим припливом переміщених осіб з України, які вимагають сприяти участі в діаспорі, зокрема надання інформації, підтримка ринку праці, орієнтація на прискорений розвиток підприємництва та наставництво. Визначено, що міграційна криза може призвести до соціальної напруги та політичного розколу в країнах, що приймають біженців з України. З'ясовано, що однією з головних проблем у пом'якшенні наслідків міграційної кризи, спричиненої російсько-українською війною, визначено реінтеграцію громадян України, які знайшли тимчасовий притулок за кордоном, тобто повернення їх в Україну.

Ключові слова: міграційна криза, міграція, реінтеграція, російсько-українська війна.

Вступ. Російсько-українська війна вплинула на багато сфер політичного, економічного та соціального життя. Вплив населення, особливо із зон бойових дій, докорінно змінив міграційну ситуацію в самій Україні та багатьох країнах ЄС. Внаслідок війни десятки мільйонів громадян України були змушені змінити місце проживання, виїхавши як за кордон, так і на західну територію України. Так, у 2022 році сталася міграційна криза, яка триває і досі, оскільки невинуватна агресивна війна країни-агресора проти України розв'язала безпрецедентну для Європи після Другої світової війни кризу з біженцями. Тому питання вивчення основних засад міграційної кризи, зумовленої російсько-українською війною, є особливо важливими та зумовлюють актуальність тематики цієї статті.

Актуальність останніх досліджень. Окремі аспекти впливу російсько-української війни на міграційну кризу лежать в основі досліджень багатьох науковців. Так, Е. Лібанова зазначає, що війна в Україні, спричинена країною-агресором, зменшить населення України на мільйони. Це може призвести до смерті тисяч громадян України через підвищення смертності та зниження народжуваності, зокрема через погіршення здоров'я, пов'язане зі стресом, неможливість своєчасного лікування та обмежену або недоступну якісну медичну допомогу. Науковиця зауважує, що від 600 000 до 5 мільйонів громадян України, які виїхали за кордон, можуть бути втрачені, оскільки вони знайдуть стабільну роботу та залишаться там [1]. Водночас О. Стародубов зауважує, що з цієї причини міграційна криза створить багато проблем як для України, так і для країн, що приймають біженців з України. Тому, тут доцільним є впровадження ефективної політики для подолання міграційної кризи. Необхідно чітко визначити пріоритети, щоб стабілізувати ситуацію та уповільнити міграційний процес, якщо він не зупиниться. Воєнний стан і основний пріоритет політики протягом як мінімум року після війни повинен полягати у забезпеченні основних потреб населення та створення умов для повернення людей у свої домівки в Україну. Окрім аспектів безпеки, це також має охоплювати щоденні потреби людей, такі як житло, їжа, вода, тепло, світло, паливо тощо [2]. І. Шубала стверджує, що катастрофічними наслідками війни в Україні, які спричиняють міграційну кризу, стали втрата людського потенціалу, падіння рівня життя, зменшення робочої сили та дисбаланс на ринку праці [3]. Водночас С. Жовнір наголошує, що масова трудова міграція громадян України перед війною, доповнена масовою еміграцією за кордон під час війни в пошуках тимчасового захисту, створює реальну загрозу майбутньому дефіциту робочої сили на ринку праці України, успішному відновленню та відбудові України після війни. У зв'язку з цим українська влада має створити чіткі перспективи післявоєнного відновлення та розвитку громадянського суспільства, заохочуючи тим самим повернення громадян [4].

Беручи до уваги дослідження науковців, доцільно відзначити, що не до кінця є розкрити питання впливу російсько-української війни на міграційну кризу з позиції практичного аспекту.

Метою статті є висвітлення особливостей міграційної кризи як складової російсько-української війни.

Виклад основного матеріалу. Російське вторгнення в Україну призвело до появи великої кількості біженців і внутрішньо переміщених осіб. Це переміщення населення завдає величезних страждань і впливає як на Україну, так і на багато країн, що приймають біженців з України.

Міграційна криза, спричинена російсько-українською війною, є найбільшою кризою біженців у Європі з часів 40-років минулого століття. Після повномасштабного вторгнення країни-агресора в Україну у 2022 році громадяни України продовжують тікати до безпечних місць в Україні та за кордоном.

Міграційна криза впливає на національне законодавство країн, що приймають біженців з України, вимагаючи змін у національних постулатах для захисту власних інтересів. Ці національні законодавчі зміни не повинні суперечити принципу захисту згідно з міжнародним правом, визначеним у статті 33 Конвенції про статус біженців 1959 року [5]. У цьому випадку стаття 33 є міжнародним кодексом прямої дії, який регулює право на захист від переміщення до країни, де вони можуть зазнати переслідувань.

Принцип невислання поширюється на всіх осіб, які є біженцями за змістом Конвенції про статус біженців. Слід підкреслити, що принцип невислання застосовується як до повернення в країну походження, так і до примусової екстрадиції до іншої країни.

З початком війни в Україні багато людей були змушені залишити свої домівки, щоб врятувати себе та своїх рідних. У 2022 році майже 6 мільйонів людей були змушені покинути Україну, що стало найшвидшим відтоком біженців з 1945 року.

За даними агентства ООН у справах біженців, понад 13 мільйонів людей, майже третина довоєнного населення України, стали біженцями після вторгнення. З них понад 5 мільйонів є внутрішньо переміщеними особами та понад 8 мільйонів є біженцями, які проживають у сусідніх країнах [6].

Станом на 21 червня 2023 року за кордоном перебувало 8 млн 177 тис. громадян України. Порівняно з даними на 1 лютого 2023 р., тобто за неповних п'ять місяців ця кількість зросла майже на 188 тис. Більша половина громадян України проживає лише у трьох країнах: Польщі (22%), Німеччині (14,6%) та США (11%). Багато громадян України також шукали притулку в Чехії (7,9%), Італії (5%), Канаді (4,9%), Іспанії (3,4%) та Ізраїлі (2,75%) [7].

Після повномасштабного вторгнення в Україну країни Європи та Північної Америки зіткнулися з масовою міграцією українського цивільного населення, у тому числі багатьох жінок і маленьких дітей. Значна частина жінок-переселенок з України – високоосвічені люди з досить активним та інноваційним підходом до життя. На відміну від міграційної кризи, яку Європа пережила у 2015 році через громадянську війну в Сирії, приїзд українських мігрантів не викликав такої кризи. За даними УВКБ ООН, 87% мігрантів в структурі української міграції становлять жінки з дітьми та 65% – жінки працездатного віку від 18 до 59 років. Близько 70% іммігрантів мали вищу освіту [8].

Польща, де вже проживає близько 1,3 мільйона українців (як натуралізованих громадян, так і тимчасових трудових мігрантів), зайняла друге місце за кількістю українців, тобто прийняла понад 1,6 мільйона. Водночас кількість біженців, які залишали Україну, дещо сповільнилася з піку в березні 2022 року [6].

Повномасштабне вторгнення в Україну 24 лютого 2022 року стало викликом не лише українській державі, а й країнам ЄС. Кризи, пов'язані з примусовими виселеннями внаслідок воєнних дій, спонукали до швидкої реакції національних урядів для розв'язання цієї гострої проблеми.

Важливим аспектом міграційного процесу в умовах російської агресії є співпраця між мігрантами та українською діаспорою. Так, 21 березня 2022 року Європейська комісія прийняла нові вказівки для підтримки імплементації Директиви про тимчасовий захист у зв'язку з масовим припливом переміщених осіб з України. Ці рекомендації сприяють залученню діаспори: надають інформацію, підтримують орієнтацію на ринок праці, прискорюють розвиток підприємництва та наставництво [9].

Ці рекомендації дійсні протягом одного року з можливістю продовження, вони дають право всім особам, які законно проживали в Україні до 24 лютого, шукати притулку, працювати, навчатися та соціального забезпечення в країні ЄС за власним вибором без офіційної заяви. Практика засвідчує, що це перший випадок внесення таких змін з моменту створення директиви.

Надання притулку великій кількості біженців є проблемою для країн, що приймають біженців, напружуючи державні бюджети та системи надання соціальних послуг. Тривала міграційна криза може призвести до соціальної напруги та політичного розколу в цих країнах. Системи охорони здоров'я, освіти та соціального захисту в деяких країнах, що приймають біженців, уже відчують труднощі з наданням послуг у віддалених районах і доступом до найбільш уразливих груп біженців. За цих обставин необхідна постійна підтримка як біженцям, так і громадам, які їх приймають, щоб уникнути надмірного навантаження на служби громади.

Пріоритетом такої підтримки є безпека та захист усіх біженців та їхній доступ до належної допомоги. Цей підхід включає перегляд та оцінку потенційних загроз, включаючи торгівлю людьми, захист дітей, фізичне та психічне здоров'я та підтримку вразливих груп населення з особливими потребами, включаючи людей похилого віку, поранених або хворих.

Одним із головних питань зниження наслідків міграційної кризи, спричиненої російсько-українською війною, є реінтеграція громадян України, які знайшли тимчасовий притулок за кордоном. Повернення мігрантів є невіддільною частиною міграційного процесу поряд з виїздом і перебуванням за кордоном.

Війна, яка триває в Україні, має значні наслідки для демографічного розвитку країни. У 2023 році чисельність населення України скоротиться до 33 мільйонів, що є суттєвим зменшенням порівняно з попередніми роками. Ця тенденція до зниження викликає занепокоєння щодо довгострокових перспектив населення країни.

Міграційна криза, спричинена війною в Україні, створює серйозні виклики для розв'язання проблеми повернення українських біженців на батьківщину для післявоєнної відбудови України. Тривалість бойових дій у південних та східних регіонах України впливає на кількість людей, які залишають країну, та можливість їхнього повернення. Пошкодження або руйнування міської інфраструктури, особливо підприємств, житлового фонду та інфраструктурних будівель, може вплинути на бажання повернутися.

Для того, щоб процес повернення мігрантів був стабільним, необхідно запроваджувати ефективну політику реінтеграції, яка охоплюватиме соціально-економічні та психологічні аспекти адаптації мігрантів до життя на батьківщині. Доцільно зазначити, що успішна реінтеграція є можливою за безпечних умов, можливості працевлаштування, вільного доступу до освіти, охорони здоров'я та соціального забезпечення.

Основними компонентами програми реінтеграції мігрантів повинні стати надання інформації та консультацій щодо купівлі чи придбання субсидованого житла; сприяння працевлаштуванню репатріантів; надання послуг з освітнього та професійного навчання; доступ до кредиту та мікрокредиту для відкриття та ведення власного бізнесу; проведення громадських робіт з відновлення інфраструктури. Фінансування програм реінтеграції мігрантів може здійснюватися за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів України як міжнародного донора [10].

В умовах війни основним завданням національної міграційної політики є насамперед мінімізація негативних наслідків міграційної кризи, а її вектори мають бути спрямовані на зменшення відтоку населення та сприяння поверненню мігрантів.

Висновки. Для України масовий відтік населення становить загрозу післявоєнній відбудові. Масове повернення біженців залежить від воєнної ситуації та, в довгостроковій перспективі, від стратегії розвитку. Міграційна криза ставить перед країнами, що приймають біженців з України, різноманітні виклики та вимагає впровадження ефективних заходів політики для подолання кризи. Тому, необхідно чітко визначити пріоритети, щоб стабілізувати ситуацію та уповільнити міграційний процес, якщо він не зупиниться. Щоб розв'язувати головні проблеми населення, держава має діяти як важливий двигун в сучасному контексті.

Список використаної літератури

1. Лібанова Е. Як скоротиться чисельність населення України через війну – прогноз соціолога. Слово і діло. URL: <https://www.slovovidilo.ua/2022/06/07/novyna/suspilstvo/yak-skorotytsya-chyselnist-naselennya-ukrayiny-cherez-vijnu-prohnoz-soczioloha>

2. Стародубов О. Міграційна криза – масштаб, економічні наслідки і шляхи подолання. URL: <https://www.ppravda.com.ua/columns/2022/08/2/7361562/>
3. Шубала І. Вплив демографічних та міграційних чинників на економічний розвиток України у післявоєнний період. Економічний форум. 2022. Vol. 1, № 2. С. 33-38.
4. Жовнір С. М. Міграційні процеси в Україні: головні ризики та перспективи розвитку в умовах війни та повоєнного відновлення. модернізація економіки: сучасні реалії, прогностичні сценарії та перспективи розвитку. V Міжнародна науково-практична конференція (27-28 квітня 2023 р., м. Херсон–м. Хмельницький). 2023, Хмельницький. С. 215-217.
5. Конвенція про статус біженців (укр/рос). ООН; Конвенція, Міжнародний документ, Коментар від 28.07.1951. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_011#Text
6. Ukraine Situation Flash Update #47 (19 May 2023). OCHA, 2023. URL: <https://reliefweb.int/report/ukraine/ukraine-situation-flash-update-47-19-may-2023>
7. Громадянська мережа ОПОРА. Кількість українців та їх міграція за кордон через війну. Укрінформ, 2023. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3732355-kilkist-ukrainciv-ta-ih-migracia-za-kordon-cerez-vijnu.html>
8. Lives on Hold: Intentions and Perspectives of Refugees from Ukraine #2. UNCHR, 2022. URL: https://data.unhcr.org/en/documents/details/95767#_ga=2.5544499.1218543842.1663938030-518881478.1646318875
9. Diana Hincu. The diaspora response to war in Ukraine. ICMPD, 2022. URL: <https://www.icmpd.org/blog/2022/the-diaspora-response-to-war-in-ukraine>
10. Богдан Т. Як повернути українських біженців додому після війни. Економічна правда. 28 грудня 2022. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/12/28/695503/>

MIGRATION CRISIS AS A COMPONENT OF THE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR

Tetiana Bukina

*Pervomaysky Academically is a Scientific Institute
of the Admiral Makarov National Shipbuilding University,
Department of Social and General Technical Disciplines
Odesa str., 107, 55200, Pervomaisk, Ukraine*

Nataliia Zlenko

*Educational and Scientific Institute of Culture
and Arts Sumy State Pedagogical University named after A.S. Makarenko,
Department of Musicology and Cultural Studies
Romenska str., 87, 40002, Sumy, Ukraine*

The article highlights the peculiarities of the migration crisis within the framework of the Russian-Ukrainian war. The migration crisis caused by the Russian-Ukrainian war has turned out to be the largest refugee crisis in Europe since the 1940s. It is found that the migration crisis has implications for national legislation in the countries hosting refugees from Ukraine, as it requires appropriate changes. It was found that more than 13 million people, almost a third of the pre-war population of Ukraine, became refugees after the full-scale invasion, of whom more than 5 million became internally displaced. The structure of Ukrainian migration during the Russian-Ukrainian war showed that 87% of migrants were women with children and 65% were women of working age between 18 and 59. The second largest host country for Ukrainians is Poland, which is already home to about 1.3 million Ukrainians (both naturalized citizens and temporary labor migrants) and has received more than 1.6 million refugees from Ukraine. The full-scale invasion of Ukraine on February 24, 2022, was a challenge not only for the Ukrainian state but also for the EU countries, so

on March 21, 2022, the European Commission adopted new amendments to regulate the implementation of the Temporary Protection Directive in connection with the massive influx of displaced persons from Ukraine, which require facilitating participation in the diaspora, including providing information, supporting the labor market, focusing on accelerated entrepreneurship and mentoring. It is determined that the migration crisis may lead to social tension and political division in the countries hosting refugees from Ukraine. It is found that one of the main problems in mitigating the consequences of the migration crisis caused by the Russian-Ukrainian war is the reintegration of Ukrainian citizens who have found temporary refuge abroad, i.e. their return to Ukraine.

Key words: migration crisis, migration, reintegration, Russian-Ukrainian war.